

Тетяна Михайлівна БОРИСОВА

доктор економічних наук,
доцент,
завідувач,
кафедра підприємництва, торгівлі та маркетингу,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: borisova.tanushka@gmail.com

Григорій Леонардович МОНАСТИРСЬКИЙ

доктор економічних наук,
професор,
Тернопільський національний економічний університет,
E-mail: grymon@ukr.net

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ
ПОСЛУГ МІСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ ТЕРНОПОЛЯ¹**

Борисова, Т. М. Соціально-економічні передумови та перспективи розвитку ринку послуг міського громадського транспорту Тернополя [Текст] / Тетяна Михайлівна Борисова, Григорій Леонардович Монастирський // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 1. – С. 23-29. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті наведено результати дослідження соціально-економічних передумов та перспектив розвитку ринку послуг міського громадського транспорту Тернопільської області. Досліджено динаміку соціально-економічних показників розвитку Тернопільської області крізь призму споживання транспортних послуг. Крім того, проаналізовано інноваційний стан міського громадського транспорту м. Тернополя, а також доцільність монетизації транспортних послуг, зважаючи на обсяг коштів, витрачених на забезпечення діяльності міського громадського транспорту. Виявлено низку проблем та запропоновано напрями їх вирішення. Результати дослідження можуть бути корисними для вчених та аспірантів сфери публічного адміністрування, маркетингу та менеджменту, менеджерів сфери управління громадським транспортом.

Ключові слова: надавачі послуг міського громадського транспорту; ринок; послуга; доходи домогосподарства; витрати; монетизація транспортних пільг.

¹ Виконано в рамках наукової роботи молодих вчених «Формування механізму сталого розвитку міського транспорту на засадах концепції «розумного» міста та муніципальної екологістики», номер державної реєстрації 0117U003871.

Tetiana Mykhailivna BORYSOVA

Doctor of Sciences (Economics),
Associate Professor,
Head,
Department of Business, Trade and Marketing,
Ternopil National Economic University
E-mail: borisova.tanushka@gmail.com

Hryhorii Leonardovych MONASTYRSKYI

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Ternopil National Economic University
E-mail: grymon@ukr.net

**SOCIAL AND ECONOMIC PRECONDITIONS AND PERSPECTIVES OF THE SERVICES
MARKET DEVELOPMENT OF TERNOPIL CITY PUBLIC TRANSPORT****Abstract**

Introduction. *The results of the research of the social and economic preconditions and perspectives for the services market development of Ternopil city public transport are presented in this article. The population dynamics, migration level, wage level, household composition, household expenditure structure etc. are investigated here. The perspective of transport services monetization in view of the amount spent on the provision of urban public transport in Ternopil is analysed.*

Purpose. *The article aims to identify social and economic preconditions and directions of development of the market of urban public transport services on the example of Ternopil region.*

Method (methodology). *The results of evaluation of quality of urban public transport services which are carried out on the basis of personal interview and statistical review are presented in the article.*

Results. *The survey has investigated the slow dynamics of social and economic indicators of development of Ternopil region through the prism of transport services consumption. The innovative state of urban transport in Ternopil city has been determined as satisfactory one. It has been proved that the monetization of transport services in Ternopil region does not have sufficient financial resources. It has been substantiated that strategic vectors of urban public transport should be based on the creative implementation of European experience and a harmonious combination of economic, environmental and social aspects. The results of the study can be used by scientists and graduate students in the field of public administration, marketing and management, managers of public transport enterprises.*

Keywords: *public transport services providers; market; service; household income; costs; monetization of transport privileges.*

JEL classification: L98, R41, R49

Вступ

Актуальність дослідження соціально-економічних передумов та перспектив розвитку ринку послуг міського громадського транспорту визначається, з одного боку, незадовільним станом забезпечення державних соціальних гарантій в Україні (у тому числі – і у сфері транспортного обслуговування) та потребою виявити стратегічні вектори розвитку міського громадського транспорту на засадах творчої імплементації європейського досвіду і гармонійного поєднання економічного, екологічного, соціального аспектів – з іншого.

Питання обґрунтованості тарифів на послуги міського громадського транспорту, обсяги бюджетної підтримки сфери міського транспорту, зв'язок зовнішнього середовища та попиту на такі послуги досліджували Вакуленко К. Є., Величко В. В., Вербицька В. І., Крісенко О. В., Лежнева О. І. та інші. 14 березня 2018 р. Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову «Про встановлення державних соціальних нормативів у сфері транспортного обслуговування» [3], згідно з якою уряд постановив установити особам, які відповідно до законодавства мають пільги з оплати проїзду усіма видами транспорту загального користування на міських та приміських маршрутах, соціальну норму у мінімальній кількості 30 поїздок на місяць згідно з розподілом соціальної норми кількості поїздок усіма видами транспорту загального користування на міських та приміських маршрутах. Перспектива монетизації транспортних пільг обумовлює необхідність проаналізувати доцільність та своєчасність

таких заходів у контексті соціально-економічного клімату у суспільстві на прикладі Тернопільської області.

Мета статті

Метою дослідження було виявити соціально-економічні передумови та напрями розвитку ринку послуг міського громадського транспорту на прикладі Тернопільської області. Завданнями статті були такі: проаналізувати сучасний стан забезпечення міських пасажирських перевезень у м.Тернополі і виявити пріоритетні вектори соціально-економічного розвитку споживачів послуг міського громадського транспорту Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу дослідження

Аналіз джерел статистичної інформації [2], [4], [5] виявив, що соціально-економічне становище жителів Тернопільщини у зіставленні із 2010 роком змінилось. Так станом на 1 січня 2018 р. чисельність наявного населення в області становила 1052,3 тис. осіб. Упродовж останніх років чисельність населення зменшується, протягом 2017 р. вона скоротилась на 6880 осіб.

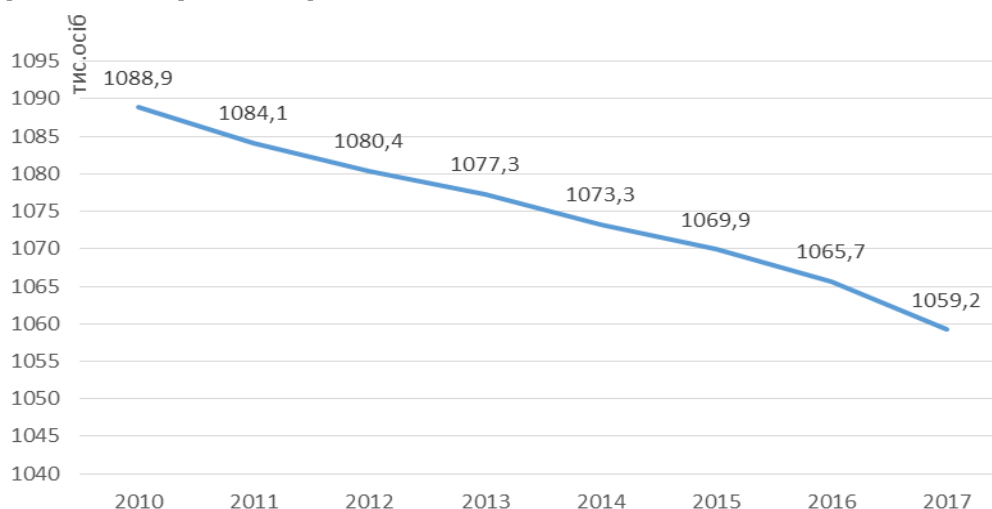

Рис. 1. Динаміка населення Тернопільської області*

*Сформовано авторами на основі [4], [5].

При цьому розподіл населення за статтю суттєво не змінився, проте сільське населення скорочується дещо швидшими темпами, ніж міське. Значною мірою таке скорочення спричинено міграцією населення.

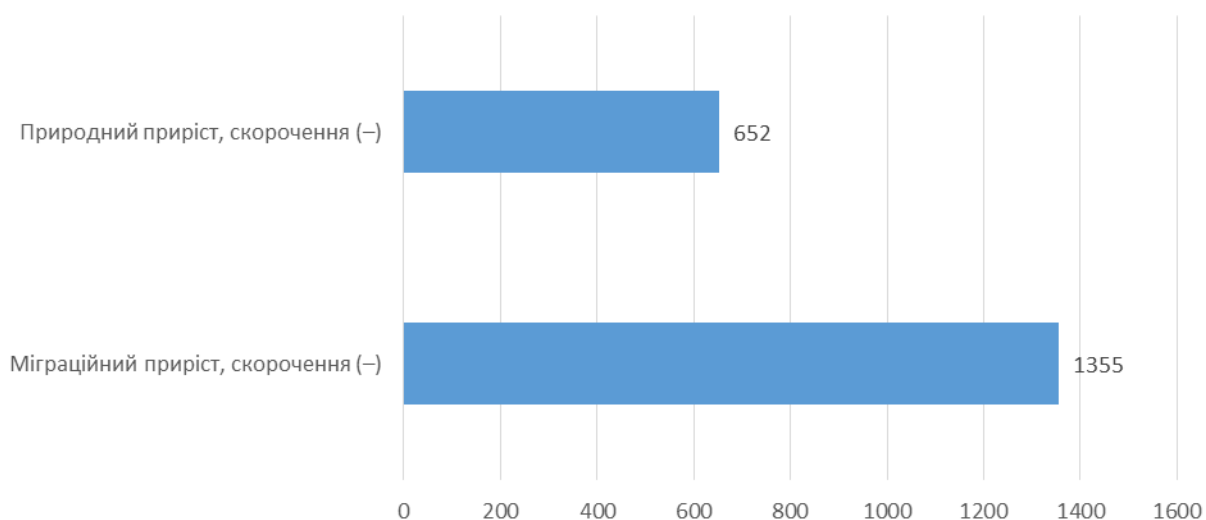

Рис. 2. Причини скорочення населення у Тернопільській області у 2017 р.*

*Сформовано авторами на основі [4], [5].

У 2017 р. розмір середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників підприємств, установ, організацій (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) становив 5554 грн, що на 50,3 % більше, ніж у 2016 р. У лютому 2018 р. середня зарплата в Тернопільській області склала 6040 грн. До видів економічної діяльності з найвищим рівнем оплати праці належали державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування, фінансова та страхова діяльність, а серед промислових видів діяльності – виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування та виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, транспорт і складське господарство. Найнижчий рівень заробітної плати спостерігався у сфері надання інших видів послуг, тимчасовому розміщуванні й організації харчування, мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку, а також у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів і не перевищував 70,6 % від середнього рівня по області.

Рис. 3. Реальна заробітна плата жителів Тернопільської області у лютому 2018 року*

*Сформовано авторами на основі [4], [5].

За офіційною статистикою [4], [5] частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму, постійно зменшується: якщо у 2002 році нижче прожиткового мінімуму проживало 87,4 % населення області, то у 2016 р. – 4,1 %. Аналіз розподілу населення за рівнем середньодушових еквівалентних доходів у місяць станом на початок 2018 р. виявив, що найбільша частка населення Тернопільщини (22,7 %) отримує зарплату від 3200 до 4000 грн, 16,4 % отримують від 6000 до 8000 грн у місяць, 15,9 % – понад 10000 грн щомісяця. При цьому у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності 4,7 % працівників отримують заробітну плату понад 15000 грн щомісяця.

Найбільше тернополяни витрачають на продукти харчування і безалкогольні напої (49 %), житло, воду електроенергію, газ та інші види палива (16 %), на транспорт – 3 % сукупних витрат.

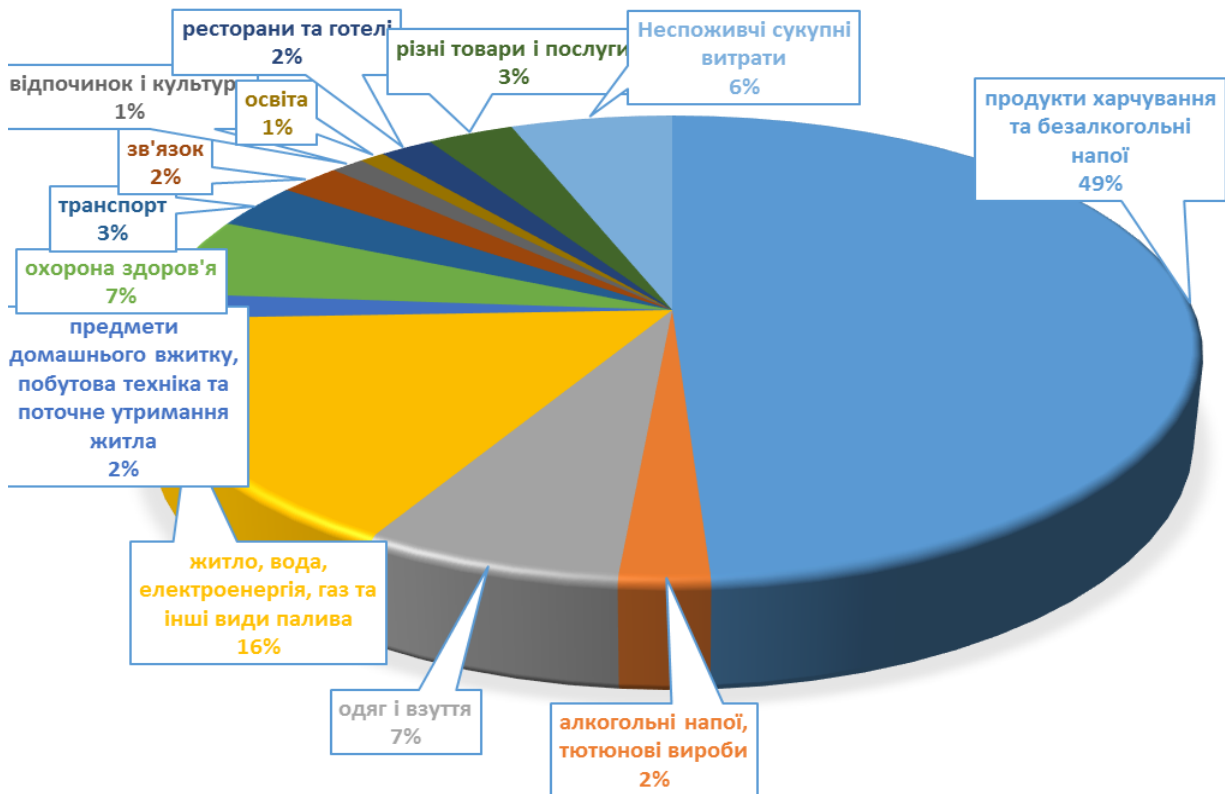

Рис. 4. Структура сукупних витрат домогосподарств Тернопільської області станом на початок 2018 р.*

*Сформовано авторами на основі [4], [5].

Станом на початок 2018 р. усі транспортні засоби, що здійснюють перевезення пасажирів міським громадським транспортом на маршрутах міста, обладнанні GPS-трекерами, за допомогою яких відображається робота громадського транспорту в режимі реального часу через Інтернет-ресурс <http://detransport.com.ua>. У м. Тернополі з 02.01.2018 року впроваджено в повному обсязі автоматизовану систему обліку оплати проїзду, яка надає пасажирові можливість вибору зручного для себе способу оплати проїзду: готівкою, електронними квитками (ПКТК, проїзними квитками тривалого користування «Електронний квиток», електронним квитком «Соціальна карта тернополянина», безконтактною банківською картою, пристроєм з технологією NFC.

Відповідно до листа виконавчого комітету Тернопільської міської ради [1], вартість проїзду у міському транспорті Тернополя становить:

1) у тролейбусах:

- при наявності пільгового електронного квитка «Соціальна карта тернополянина» – проїзд безкоштовний;
- при наявності звичайного електронного квитка «Соціальна карта тернополянина» або проїзного електронного квитка – 3 грн;
- при наявності учнівського/студентського електронного квитка «Соціальна карта тернополянина» – 2 грн;
- оплата готівкою або безконтактною банківською картою – 4 грн.

2) в автобусах та маршрутних таксі:

- при наявності пільгового електронного квитка «Соціальна карта тернополянина» – проїзд безкоштовний (у маршрутних таксі після 10.00);
- при наявності звичайного електронного квитка «Соціальна карта тернополянина» або проїзного електронного квитка – 4 грн;
- при наявності учнівського/студентського електронного квитка «Соціальна карта тернополянина» – 2 грн;
- оплата готівкою або безконтактною банківською картою – 5 грн.

За даними державної служби зайнятості [2], кількість зареєстрованих безробітних у Тернопільській області на кінець грудня 2017 р. становила 9213 осіб, з них допомогу по безробіттю отримували 83,8 %. Із загальної кількості безробітних 49,9 % становили жінки. Рівень зареєстрованого безробіття загалом по області на кінець грудня 2017 р. становив 1,4 % населення працездатного віку, в сільській місцевості – 1,5 %, у міських поселеннях – 1,3 %. Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) загалом по області збільшилося на 5 осіб і на кінець грудня 2017 р. становило 9 осіб. Показник коливався від 2 осіб у м.Тернополі до 202 осіб у Зборівському районі. Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених роботодавцями до Державної служби зайнятості, в грудні 2017 р. у зіставленні з листопадом 2017 р. зменшилась на 1048, або на 50,2 %, і на кінець грудня становила 1040. За професійними групами найбільший попит на робочу силу на кінець грудня 2017 р. спостерігався на кваліфікованих робітників з інструментом (22,6 % від загальної кількості заявлених вакансій), працівників сфери торгівлі та послуг (15,7 %) і робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (15,5 %), а найменший – на кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (0,9 %).

Станом на кінець 2017 р. в області діють 4017 малих підприємств, з них 3284 – мікропідприємства. Найбільше мікропідприємств працюють у сферах операцій з нерухомістю, професійної, наукової та технічної діяльності, надання інших видів послуг, інформації та телекомунікації. У сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності частка мікропідприємств становить 65 %.

Рішенням виконавчого комітету № 65 від 27.01.2016 року в м. Тернополі затверджено мережу громадського транспорту із 25 автобусів у звичайному режимі, 172 автобуси у режимі маршрутного таксі та 56 тролейбусів. Крім того, для забезпечення стабільної роботи кожен перевізник повинен мати в наявності резервні автобуси та тролейбуси. Середній вік рухомого складу складає 25,5 років для тролейбусів та 9 років для автобусів. Для зіставлення, відповідно до емпіричних досліджень автора, середній вік транспортних засобів міського громадського транспорту по Україні становить 8,5 років (автобус), тролейбуса – 21 рік, автобусів у режимі маршрутних таксі – 12,7 років.

Згідно зі статистичними даними кількість перевезених пасажирів у 2015 році у м. Тернополі становила: в тролейбусах – 25501,6 тис.пас., в автобусах – 26955,6 тис.пас., у 2016 році відповідно 24372,2 тис.пас. та 25932,4 тис. пас., у 2017 році – 22454,4 тис.пас. і 24514,3 тис.пас. Обсяг коштів, витрачених на забезпечення діяльності міського громадського транспорту у Тернополі, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1. Обсяг коштів, витрачених на забезпечення діяльності міського громадського транспорту у Тернополі [1].

Статті витрат	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Компенсаційні виплати на пільговий проїзд автомобільним транспортом, грн.	3883392,36	3670000	8334600
Компенсаційні виплати на пільговий проїзд залізничним транспортом, грн.	1201214	1290000	1550000
Компенсаційні виплати на пільговий проїзд електричним транспортом, грн.	16211355,09	16926191	38012900
Внески в статутні капітали комунальних підприємств, грн.	15126479,10	17052576,50	18005432,55
Інші заходи у сфері автотранспорту, грн.	-	500000	300000
Інші заходи у сфері електротранспорту, грн.	4000000	8009800	-
Цільові фонди, грн.	98831	71194,09	-
Інші видатки, грн.	-	-	48919,14

Зважаючи на те, що близько третини жителів Тернопільської області належать до пільгових категорій, монетизація транспортних пільг кожному у розмірі 100-150 грн щомісяця значно перевищить обсяги компенсаційних виплат на пільговий проїзд громадським транспортом.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Аналіз офіційної статистики щодо показників соціально-економічного розвитку Тернопільської області виявив, що потенційний попит на послуги громадського транспорту стримується недостатнім рівнем доходів домогосподарств області. Водночас монетизація транспортних пільг, можливість якої де-юре створена Постановою КМУ «Про встановлення державних соціальних нормативів у сфері транспортного обслуговування», з одного боку, дещо покращить соціальний стан соціально вразливих груп населення області (пільговиків), проте, з іншого боку, поставить складне завдання пошуку фінансового забезпечення для такої монетизації перед органами влади, оскільки виплати будуть у рази більші за обсяги витрат на компенсацію безкоштовного проїзду пільговим категоріям населення.

Перспективами подальших наукових розвідок у цьому напрямку є дослідження векторів розвитку комунікаційної діяльності підприємств-надавачів послуг міського громадського транспорту.

Список літератури

1. Лист виконавчого комітету Тернопільської міської ради № 955/0110 від 27.03.2018 р.
2. Попит та пропозиція на ринку праці Тернопільщини у розрізі професій та видів діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ter.dcz.gov.ua>.
3. Постанова КМУ «Про встановлення державних соціальних нормативів у сфері транспортного обслуговування» № 196-2018-п від 14.03.2018 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/196-2018-п>.
4. Сайт головного управління статистики у Тернопільській області: <http://www.te.ukrstat.gov.ua>.
5. Статистичний бюлетень "Соціально-економічне становище Тернопільської області" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.te.ukrstat.gov.ua/katalog_ks.html.
6. Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/20090/strateg2020z.pdf>.

References

1. Letter № 955/0110 from the executive committee of the Ternopil city council [Letter to National Revival]. (2018, March 27).
2. *Demand and supply in the labor market of Ternopil region in terms of occupations and activities (Popit ta propozicija na rinku pracі Ternopil'sini u rozrizi profesij ta vidiv diāl'nosti)* (Rep.). (n.d.). Retrieved from: <https://ter.dcz.gov.ua>.
3. Ukraine, Government. (n.d.). *On the establishment of state social standards in the field of transport services (Pro vstanovlennâ derzavnih social'nih normativiv u sferi transportnogo obslugovuvannâ)*. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/196-2018-п>.
4. (n.d.). Retrieved from: www.te.ukrstat.gov.ua.
5. *Statistical bulletin "Socio-economic situation of Ternopil region" (Statističnij byuleten' "Social'no-ekonomichne stanovišče Ternopil's'koi oblasti")*. (n.d.). Retrieved from: http://www.te.ukrstat.gov.ua/katalog_ks.html.
6. *Statistical bulletin "Socio-economic situation of Ternopil region" (Statističnij bûleten' "Social'no-ekonomichne stanoviše Ternopil's'koï oblasti")*. (n.d.). Retrieved from: http://www.te.ukrstat.gov.ua/katalog_ks.html.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2018 р.